

CONTRIBUȚII LA REPERTORIUL ARHEOLOGIC AL ZONEI ORĂȘTIE

Prezenta comunicare se vrea o modestă contribuție la cunoașterea numeroaselor vestigii arheologice ce se păstrează în zona Orăștiei, pe cursul mijlociu al Mureșului. Situată între două mari unități de relief, Munții Metaliferi la nord și Munții Șurianu la miazăzi, având ca axă Valea Mureșului, zona Orăștiei se află pe o importantă arteră ce leagă Podișul Transilvaniei cu vestul și sud-vestul țării. La sud se deschid bazinetele râurilor tributare Mureșului: Romos, Orăștie, Valea Siteșului, iar la nord Valea Geoagiului. Mureșul curge mai apropiat de M-ții Metaliferi, partea sudică a culoarului fiind mai largă (1-5Km), dinspre M-ții Șurianu coborând dealuri piemontane (450-350m alt.) conturate de văile râurilor și de terase bine evidențiate (300-200m alt.) ce scad în trepte până la nivelul Luncii Mureșului¹.

Relieful și condițiile naturale au oferit din cele mai îndepărtate timpuri bune condiții de locuire pentru comunitățile omenești², mărturie fiind numeroasele urme materiale aparținând tuturor epocilor istorice (Pl. I).

Din punct de vedere arheologic, zona Orăștiei are o importanță deosebită, aici găsiindu-se situri arheologice de primă mărime, și pentru a exemplifica, amintim doar, așezarea neolitică de la Turdaș, complexul de cetăți și așezări dacice din M-ții Orăștiei sau vestigiile romane de la Cigmău și Geoagiu-Băi.

În timp, cunoașterea vestigiilor arheologice a înregistrat un curs ascendent, de la descoperiri fortuite, dar importante, cum este cea a carului de bronz de la Romos³, la colecționarea de antichități din cea de a doua jumătate a secolului trecut. În epocă s-au constituit importante colecții, ca aceea a Zsofiei Torma⁴ sau a Colegiului Kun⁵. Cu secolul XX încep cercetări sistematice, cum sunt cele realizate în 1910 de către Martón Roska la Turdaș⁶, iar după primul război mondial de către D. M. Teodorescu care întreprinde săpături la Costești și Grădiștea Muncelului⁷. În ultimele decenii atenția cercetătorilor a fost îndreptată în mod special asupra complexului Cetăților dacice din M-ții Orăștiei sub conducerea regretatului academician Constantin Daicoviciu⁸, cercetări continuate apoi de Hadrian Daicoviciu, iar în prezent de Ioan Glodariu. În cercetarea județului Hunedoara, o activitate deosebită au desfășurat specialiștii Muzeului Județean, Octavian Floca, Liviu Mărghitan, Ioan Andrițoiu și Adriana Rusu.

Începând cu anul 1992, Orăștia și împrejurimile au intrat în atenția Universităților din Sibiu și Alba Iulia, aici fiind deschise șantire arheologice-școală, conduse de Adrian Sabin Luca și Ioan Alexandru Aldea, dar și șantiere privitoare la evul mediu (Orăștie și Geoagiu) de către Zeno Pinter și Gheorghe Petrov.

În întâmpinarea unei cercetări mai aprofundate a zonei Orăștiei, sperăm că o parte din punctele de interes arheologic semnalate în prezenta comunicare, vor face obiectul unei cercetări sistematice.

1. Folt. (com. Rapolt)

I. În partea de nord-est a satului, pe locul numit "Sub Vii", lucrările de amenajare a șoselei Simeria-Geoagiu din anul 1978 au adus la suprafață un mare număr de fragmente ceramice⁹, aparținând

¹ A. R. Manughevi, *Studiul geografic al Culoarului Orăștie cu privire specială asupra problemelor de ecologie*. Teză de doctorat, Universitatea București, Facultatea de Geologie-Geografie, 1981, p.5

² B. Vulcu, *Unele aspecte istorice ale utilizării teritoriului Depresiunii Hațeg-Mureș pentru așezările omenești*, în *Sargetia*, X, 1973, p.437-444.

³ V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, Buc., 1982, p.85, 635.

⁴ M. Roska, *A Torma Zsófia. Gyűjtemény-az Erdelyi Nemzeti Múzeum érem-és Régiségtárában*, Kolozsvár, 1941.

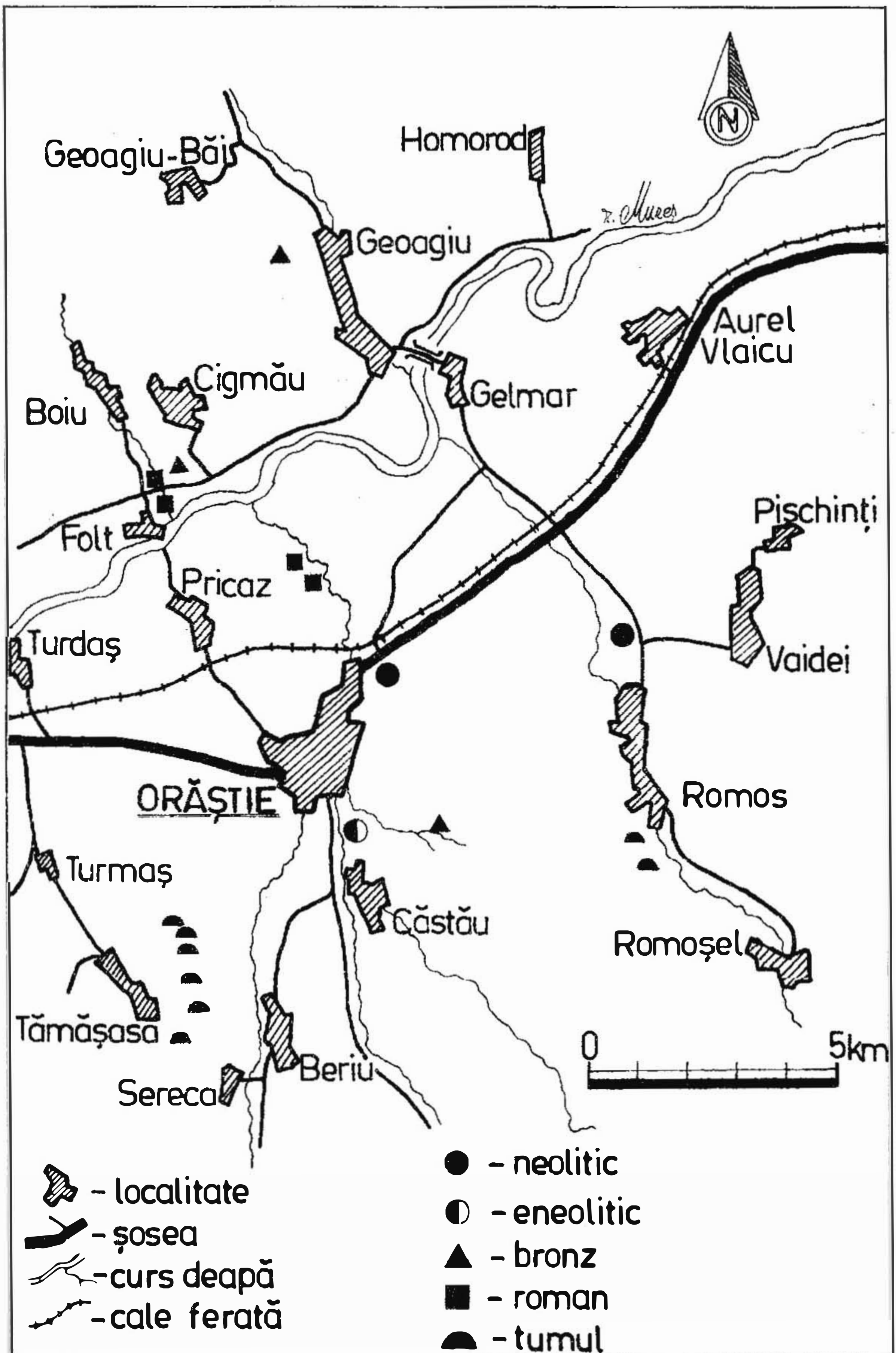
⁵ I. Iliescu, T. Istrate, *Orăștie - 750 de ani*, Deva, 1974, p.29.

⁶ M. Roska, *Săpături în așezarea neolitică de la Turdaș*, în *Publ. Muz. Jud. Hunedoara*, III-IV, 1927-1928.

⁷ V. Pârvan, *op. cit.*, p.317, 414, 756.

⁸ C. Daicoviciu, *Așezările dacice din Munții Orăștiei*, Buc., 1951.

⁹ I. Andrițoiu, *Contribuții la repertoriul arheologic al jud. Hunedoara*, în *Sargetia*, XIV, 1979 p.15-34.

Planșa 1.

bronzului, Hallstattului timpuriu și mijlociu. O parte din ceramica rezultată a fost adunată de către învățătorul I. Ilieș și se găsește în prezent în colecția școlii din localitate (Pl. II A). În toamna acestui an, am identificat fragmente ale unor vase pe care le prezint în continuare:

a) vas cu corpul bombat lucrat dintr-o pastă de bună calitate având degresant nisip fin, pereții subțiri, ardere bună, acoperit cu un slip de culoare maro-roșcată, lustruit. Buza vasului ușor cvazată, gâtul arcuit de pe care pornesc două torți în bandă. Vasul este ornamentat pe umăr cu proeminențe conice dispuse simetric, patru simple, patru înconjurate de un cerc format din alveole. Pe buza vasului apar creștături oblice iar la baza gâtului un șir orizontal de alveole și o linie adânc incizată. Conform părerii dr. I. Andrișoiu acest tip de decor evoluează în spațiul culturii Otomani și a grupurilor derivate ce urmează acesteia (Pl. II/1).

b) Vas mare de provizii, confecționat din pastă grosieră, pereți groși având o culoare brun-negricioasă. Profilul este arcuit în forma literei S, buza teșită în interior, iar pe umărul vasului se găseau probabil patru torți cu bandă (Pl. II/2), ornamentat cu două brâie orizontale situate la nivelul torților.

În vatra satului au fost descoperite în anul 1984 patru vase de tip Otomani¹⁰, primul vas prezentat de noi făcând parte posibil din același orizont cultural.

II. a) La est de sat, Mureșul a dezvelit în primăvara anului 1969 în mal, la adâncimea de 2,10 m. un cuptor roman pentru ars materiale de construcție¹¹.

b) Pe locul "La Vale" în partea de nord a localității, unde Valea Boiului intersectează șoseaua spre Geoagiu, apar numeroase fragmente ceramice, țigle și cărămizi de factură romană (Pl. II/3, 4).

c) La cca. 150 m. la sud de locul numit "Sub Vii" în arătură apar fragmente ceramice, cărămizi și țigle romane.

2. Geoagiu

În partea de nord-vest a localității pe pantele dealului Natău, în locul numit "Piatra lui Götter" se observă o bordură stâncoasă de calcar și travertin, lungă de 70-80 m. și înaltă de 5-7 m. în care, se deschid câteva grote (Pl. III A).

La construirea în anul 1876 a criptei contelui Kun Kocsard a fost descoperită ceramică și obiecte de piatră¹² aparținând culturilor Coțofeni și Wietenberg.

În anul 1982 am cercetat cavitățile din regiune, cu care ocazie au fost recoltate câteva fragmente ceramice.

După structura pastei, ceramica poate fi împărțită în două categorii:

a) ceramică de uz comun, confecționată dintr-o pastă având ca degresant nisip cu granulație mare, pereții groși neglijent lucrați de culoare maro și cenușie. Fragmentele aparțin unor vase de mărime mijlocie având buza dreaptă iar corpul ușor arcuit (Pl. III/4). Ornamentația constă din brâuri alveolate sau alveole pe buză. De asemenea menționăm un fragment de capac plat de formă circulară pe care se observă urma locului torții (Pl. III/5).

b) ceramică fină, mai puțin numeroasă dar bine reprezentată, confecționată dintr-o pastă bine frământată având ca degresant nisipul fin. Arderea este bună, culoarea neagră, iar suprafața acoperită cu slip lustruit. Ca forme distingem străchini (Pl. III/3) și castroane (Pl. III/1). În ornamentație sunt utilizate incizii simple, hașuri, benzi simple, creștături oblice (Pl. III/3). Decorul imprimat este prezent prin șirul de puncte rotunde sau triunghiulare (Pl. III/1), dinți de lup (Pl. III/3) și împunsături simultane (**Zahnstempelung**) (Pl. III/2) folosite la umplerea spațiilor interioare ale unor motive meandrice. De asemenea sunt utilizate și canelurile oblice late (Pl. III/1) Inciziile și decorul imprimat păstrează urme de incrustație cu alb.

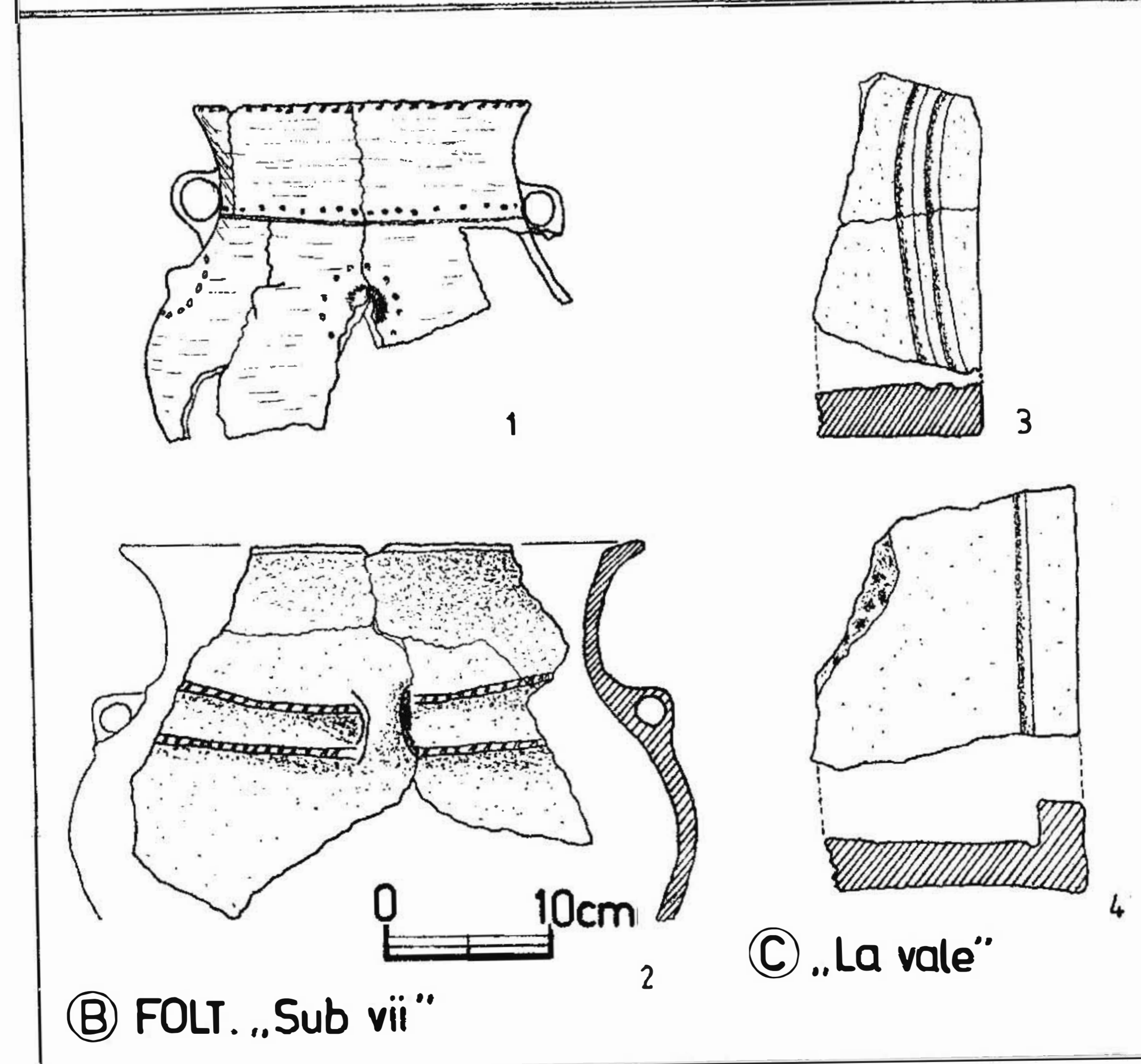
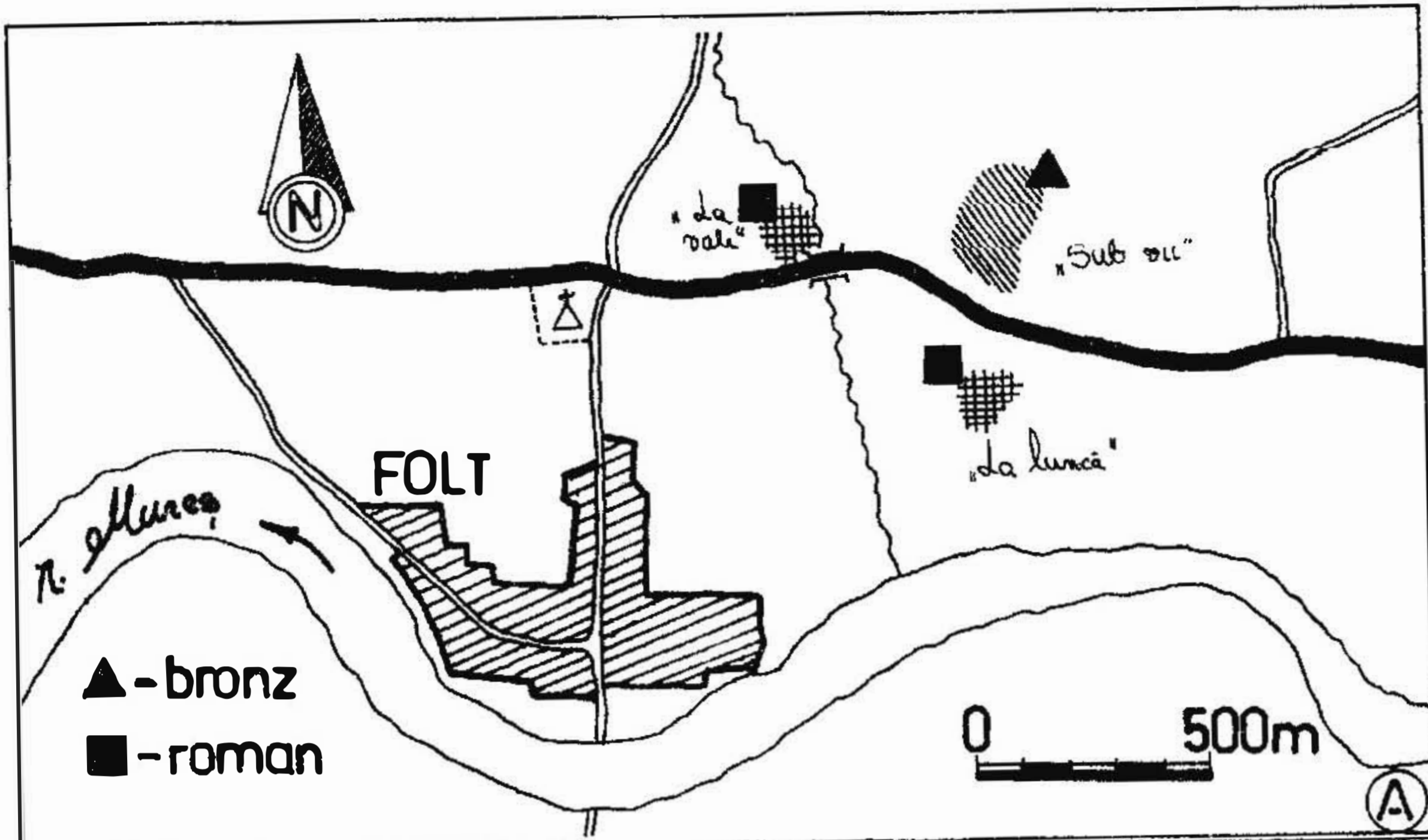
Ca forme și tip de ornamentație, ceramica aparține culturii Wietenberg, mai precis fazei a III-a a acestei culturi¹³.

¹⁰ Idem, *Civilizația tracilor din sud-vestul Transilvaniei în epoca bronzului*, Buc. 1992.

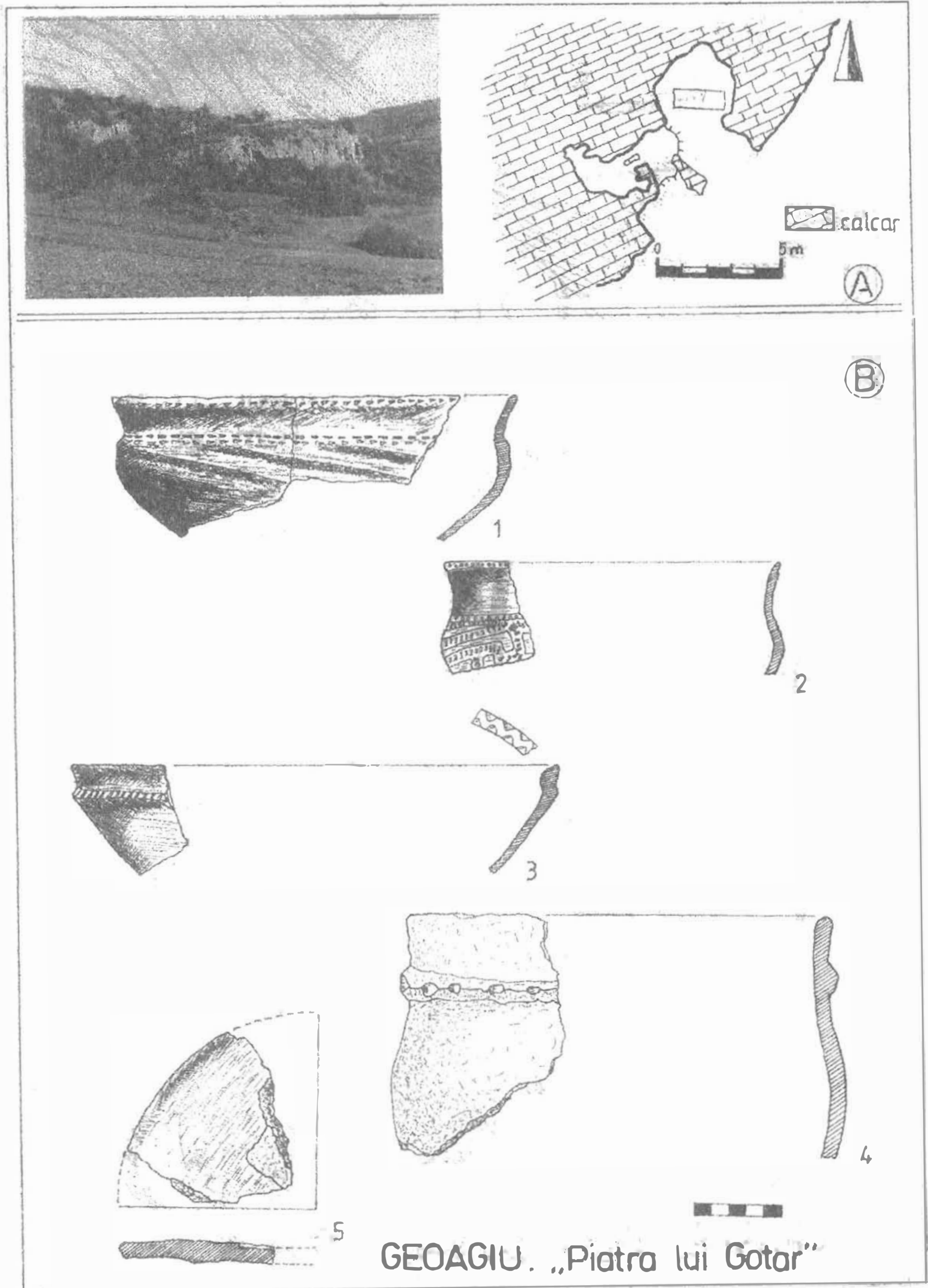
¹¹ Idem, *Contribuții la repertoriul arheologic al jud. Hunedoara*, în *Sargetia*. XIV, 1979.

¹² M. Roska, *A Torma Zsófia Gyűjtemény-az Erdélyi Nemzeti Múzeum érem-és Régiségtárában*, Kolozsvár, p.24.

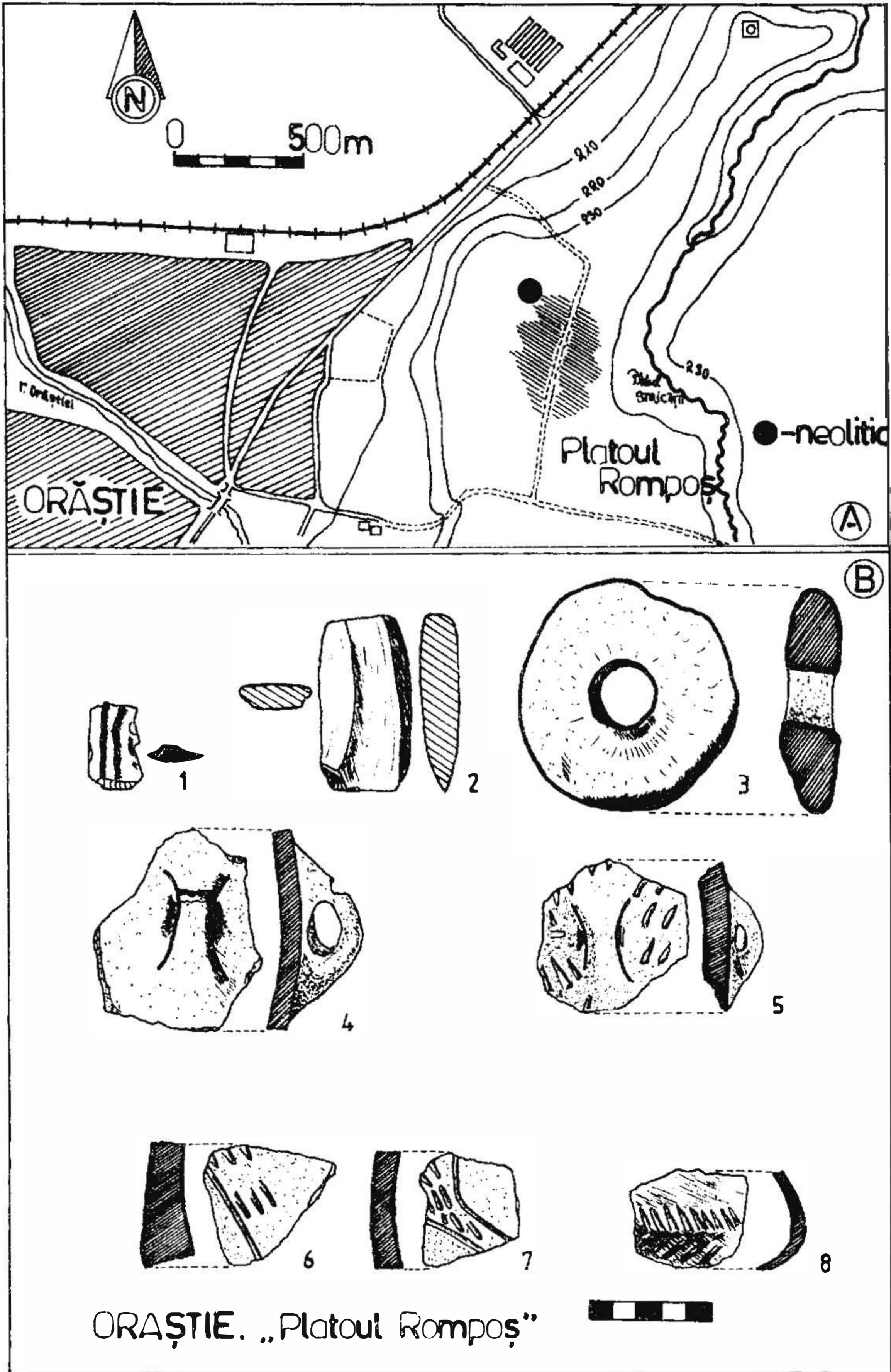
¹³ I. Andrișoiu, *Civilizația tracilor din sud-vestul Transilvaniei în epoca bronzului*, Buc., 1992, p.42.

Planşa II.

Planșa III.

Planșa IV.

3. Orăștie

I. Pe "Platoul Rompoș" situat între Orăștie și Romos, mai precis între bazinul râului Orăștie și pârâul Stricății (Pl. IV A), se găsește o așezare preistorică. Informații mai vechi arătau că în a doua jumătate a secolului trecut, Ion Oprușan, pictor de icoane și biserici, a constituit o colecție din materialele recoltate de aici¹⁴.

Prin cercetări de suprafață am reușit să localizez așezarea de unde am recoltat un bogat material arheologic compus din piese litice, lame de silex de mici dimensiuni (Pl. IV/1) și un topor plat de piatră șlefuită (Pl. IV /2). Ceramica are o pastă de calitate inferioară, ornamentația este incizată și caracteristică culturii Turdaș, benzi punctate cu alveole lenticulare (Pl. IV /5, 6, 7,) și linii incizate. Apar fragmente de funduri de vas, butoni și torți masive (Pl. IV /4). Tot de aici provine și un fragment ceramic de tip Coțofeni¹⁵ (Pl. IV /8).

Începând din anul 1992 pe "Platoul Rompoș" sunt executate săpături sistematice de către Universitățile din Sibiu și Alba Iulia.

II. În partea de sud-est a orașului Orăștie, pe platoul cuprins între râul Sibișel și Valea Lipovița, lucrările agricole aduc la suprafață numeroase fragmente ceramice, unelte de piatră și chirpici (Pl. V A). De aici au fost colectate materiale litice: așchii, nuclee de silex (Pl. V /1), un fragment de râșniță, un topor de piatră perforat, rupt în zona orificiului de înmănușare (Pl. V /4). Ceramica este grosieră sau semifină, culoarea variază de la cenușiu la cărămiziu deschis. Apar fragmente cu butoni de prindere, torți în bandă. Important este un fragment de vas carenat (Pl. V /7) dintr-o ceramică semifină cu gât scurt și umăr bine profilat, caracteristic fazei B a culturii Petrești¹⁶. Plastica este reprezentată de o statueta zoomorfă de lut ars, fragmentară, probabil un bovideu (Pl. V /5).

În cadrul așezării apar și fragmente ceramice de tip Coțofeni (Pl. V /6) ornamentate cu alveole triunghiulare și linii oblice incizate.

Materialele arată existența unei așezări eneolitice aparținând culturii Petrești cu urme de locuire din perioada de tranziție spre epoca bronzului.

III. La izvoarele pârâului Lipovița (afluent din partea dreaptă a râului Sibișel) și care își are originea în pădurea Romosului, în vara anului 1993 am observat câteva fragmente ceramice lucrate dintr-o pastă grosieră (Pl. VI A). Revenind în toamna aceluiași an, am executat, pe un martor de eroziune aflat în cadrul văii, un profil lung de 4 m. (Pl. VI B). În acesta se pot observa stratul de humus cu o grosime de 15-20 cm. sub care se vede un strat de culoare închisă brun-negricioasă cu fragmente ceramice în structură, urmată de un strat steril galben (lut nisipos). Se poate observa cum stratul de cultură coboară în steril. Ceramica recoltată este de factură inferioară, având dregresant nisip cu granulație mare iar ca ornament menționăm o buză de vas cu alveole (Pl. VI /3).

Materialul fragmentar împiedică o încadrare culturală. După părerea exprimată de către Ioan Andrițoiu, acesta ar putea aparține bronzului târziu. Faptul că fragmentele ceramice apar pe o lungime de cca. 50 m. , ne arată existența posibilă a unei așezări.

IV. La nord de Orăștie, 1,5 km. aval de podul C. F. R. , în locul numit "Halângă", pe malul stâng al râului Orăștie (Pl. VII A) în malul înalt al râului apar fragmente ceramice de factură romană.

În aval de locul mai sus amintit, la cca. 700 m., tot în malul râului la o adâncime de 0,70-0,80 m., apar țigle, cărămizi și olane de factură romană (Pl. VII/1, 2, 3,).

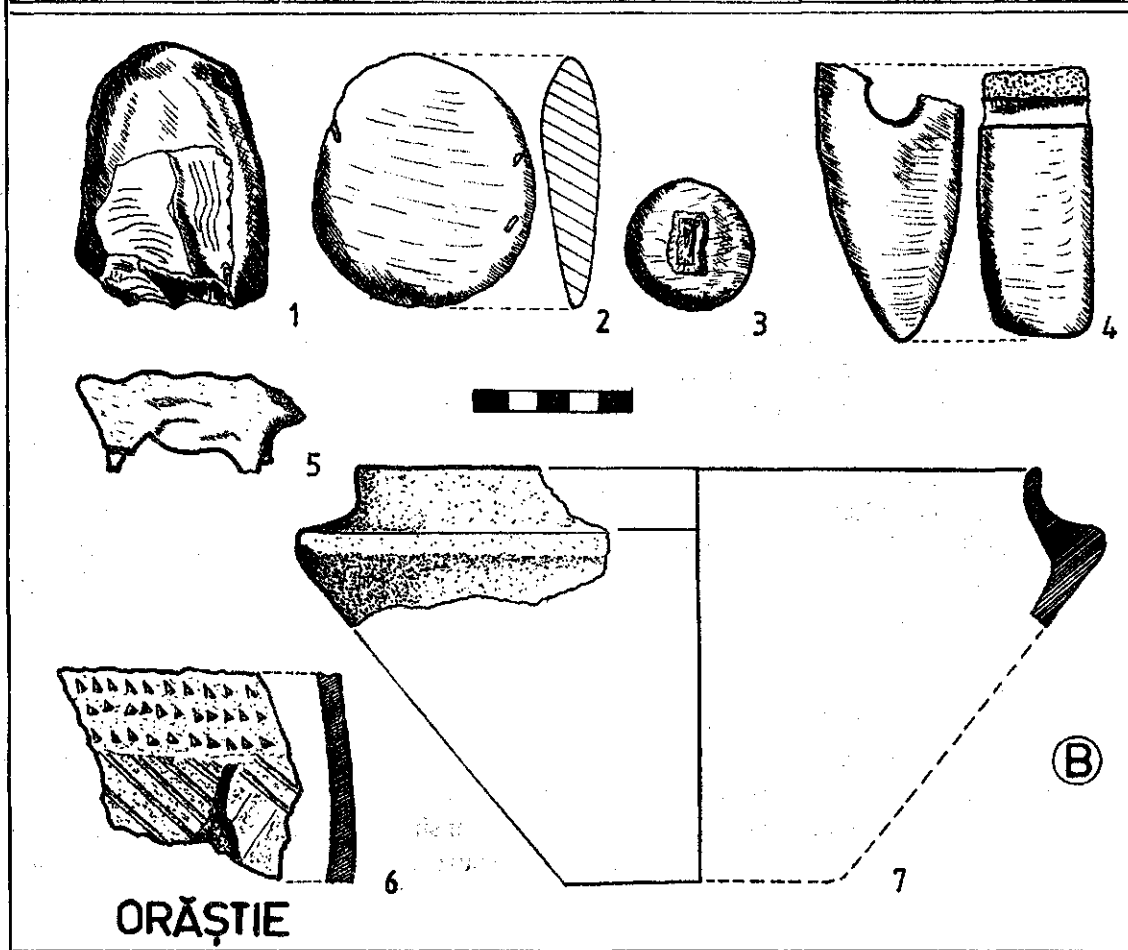
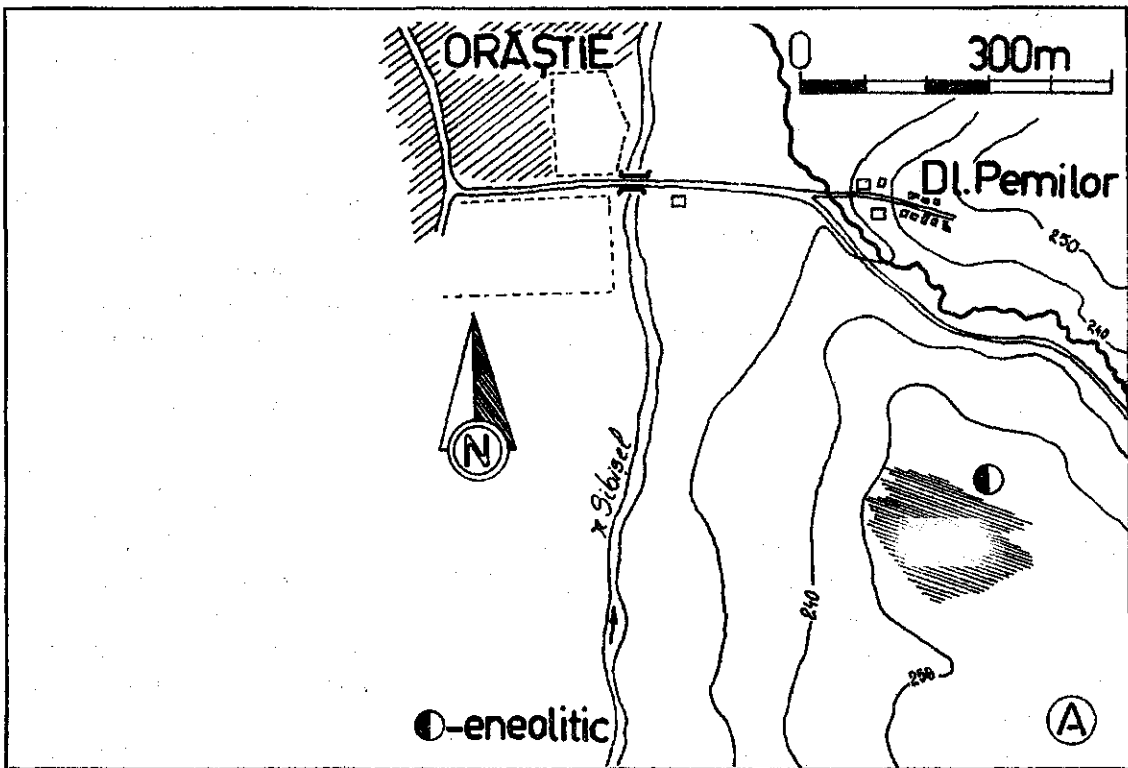
4. Romos

I. Pe șoseaua Halta Geoagiu - Romos, cu puțin înainte de intersecția cu drumul spre Vaidei în locul numit "Făgădău", lucrările de aducțiune (Pl. VIII A) din anul 1985 au permis colectarea de materiale litice (așchii și lame de silex) și ceramică. Această ceramică este în general uzuală, fragmentele aparțin unor vase mici și mijlocii, cu pereții groși având aplicați butoni simpli, butoni cu alveolă sau torți masive. Între ornamente observăm un brâu orizontal cu alveole sub buza unui vas iar pe fundul unui vas mare un

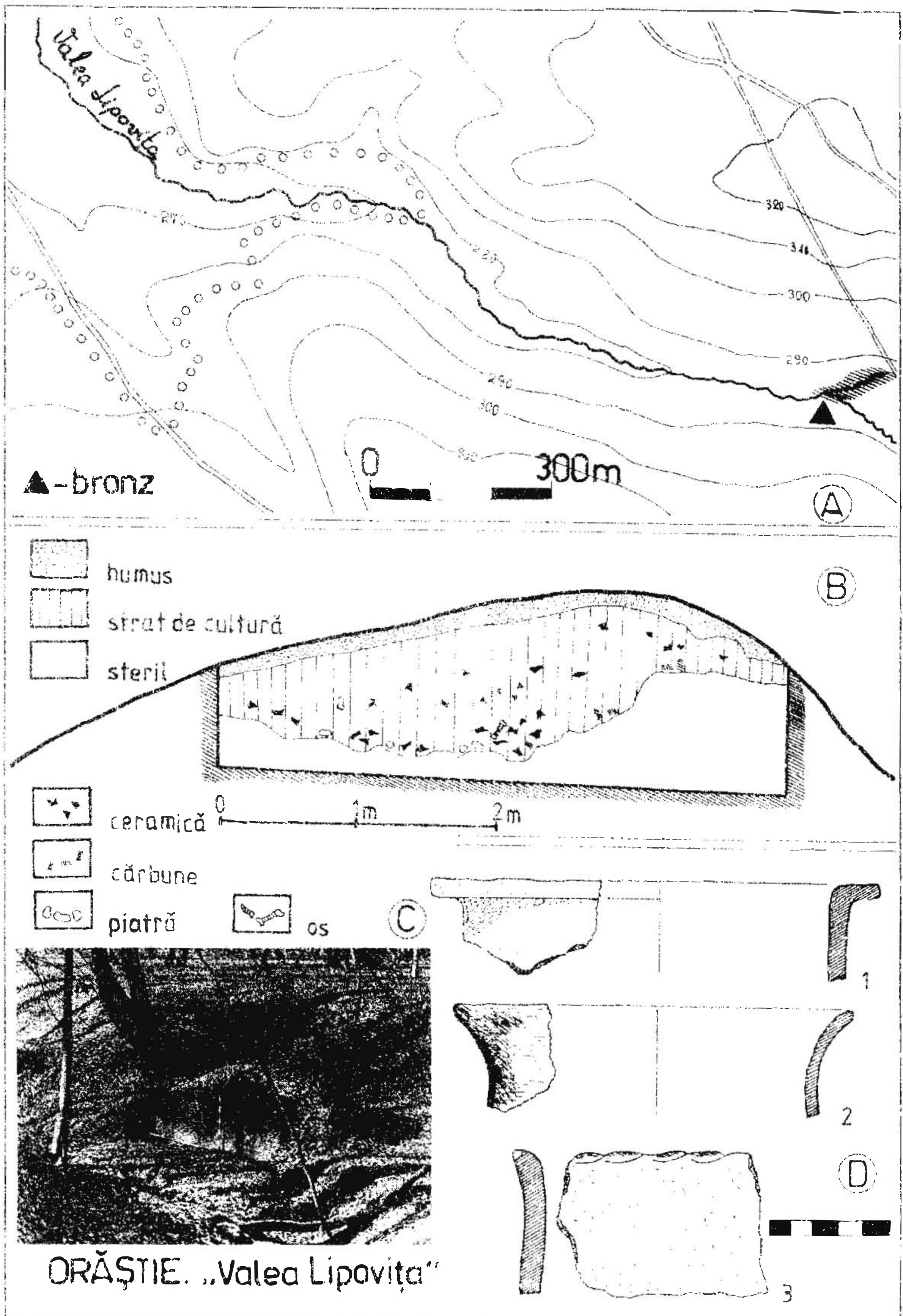
¹⁴ I. Iliescu, T. Istrate, *op. cit.*, p.29.

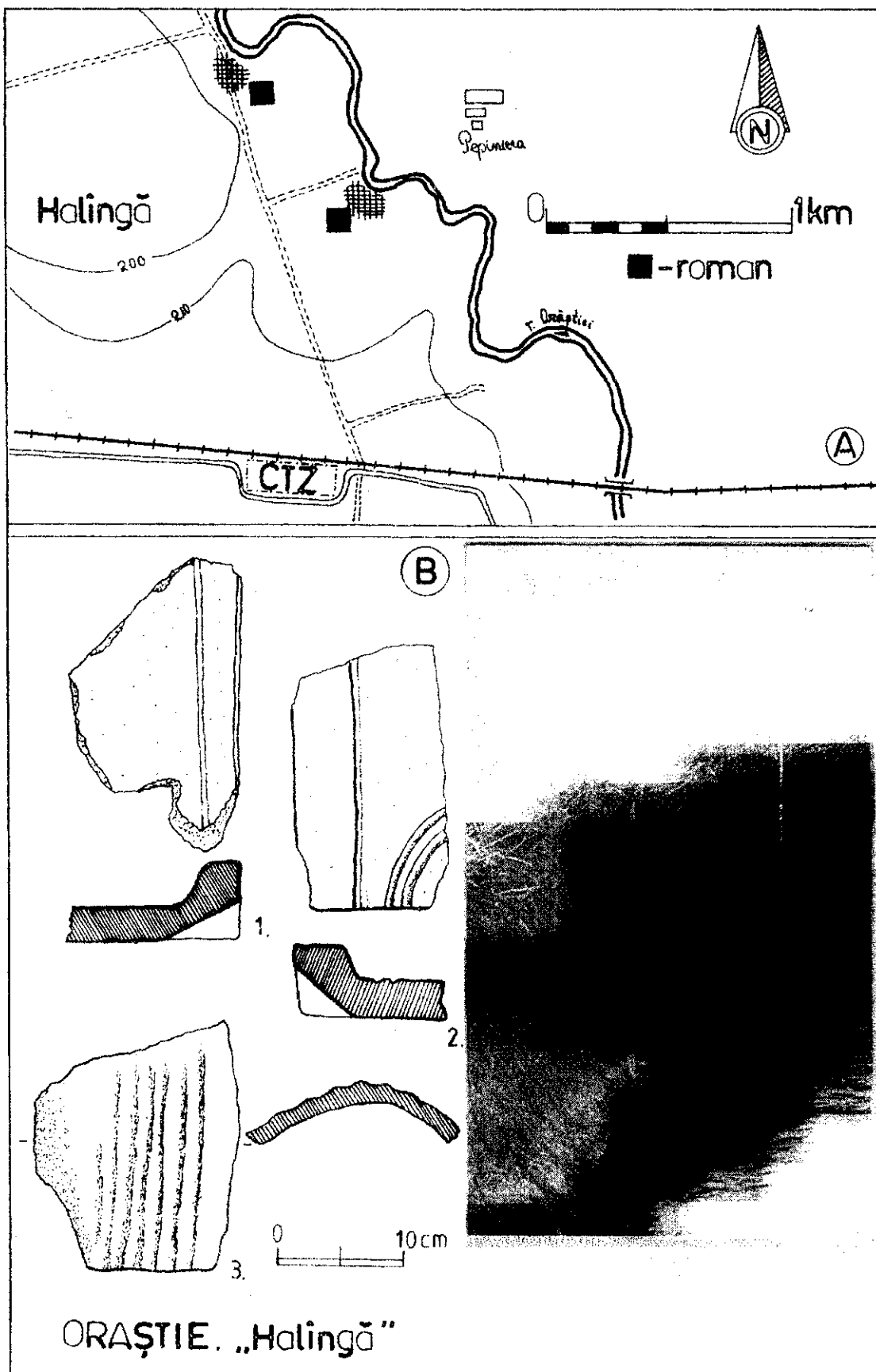
¹⁵ Fotografii ale colecției se păstrează la Muzeul din Orăștie.

¹⁶ I. Paul, *Cultura Petrești*, Buc., 1992, p.59.

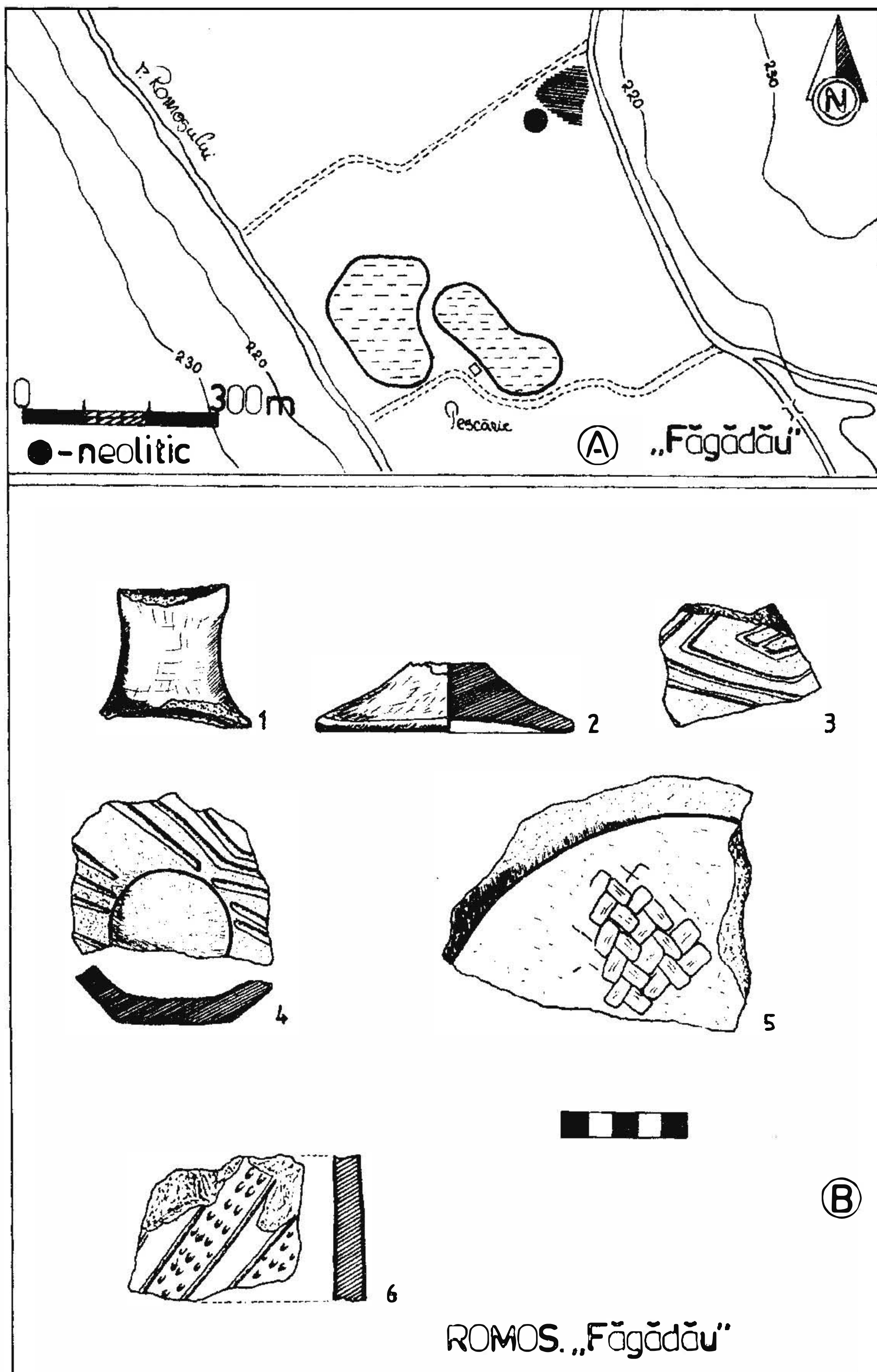

Planșa V.

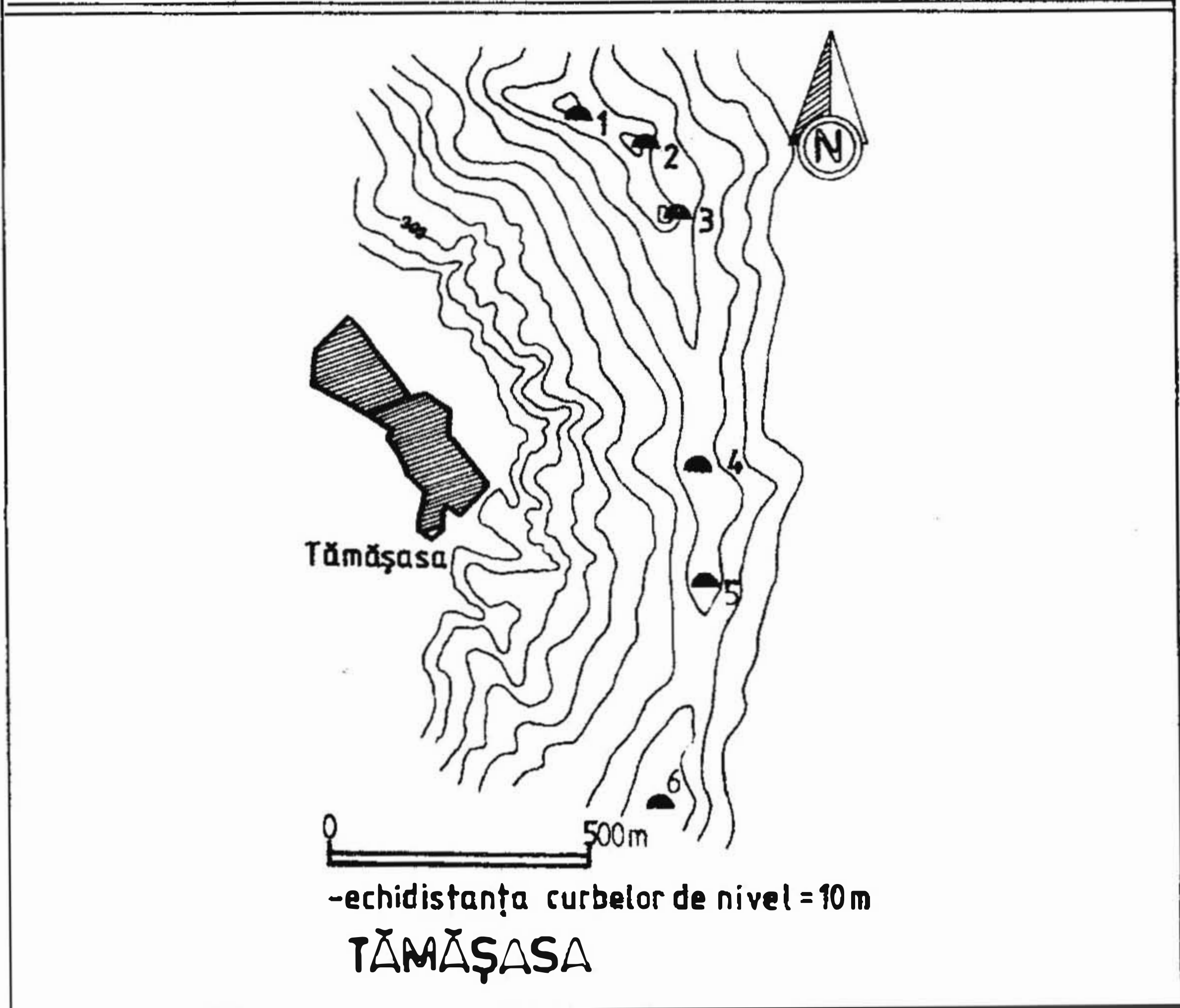
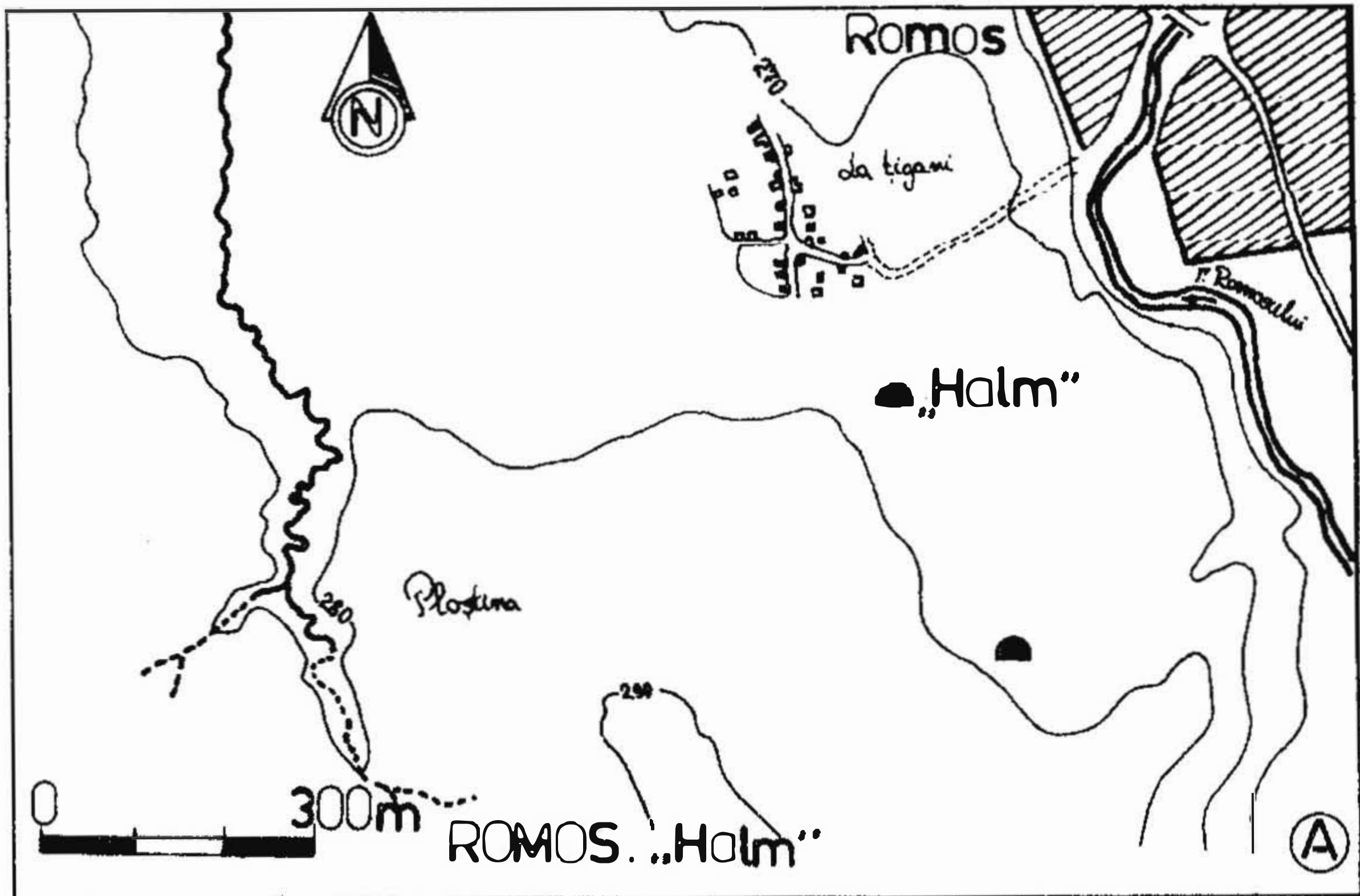

Planşa VII.

Planșa VIII.

Planșa IX.

ornament textil (Pl. VIII/5).

A fost recoltată ceramică semifină cu pastă omogenă, bine arsă având o culoare cărămiziu-portocalie, între care amintim fragmentele unor cupe cu picior (Pl. VIII/1, 2). Altc fragmente sunt ornamentate cu incizii adânci în motive romboidale (Pl. VII/3, 4) sau benzi umplute cu șiruri de puncte (Pl. VIII/6).

După formă și ornamentație ceramica pare a fi de factură vinciană.

II. La sud-vestul localității Romos pe pășunea Ploștina (Pl. IX A) apare toponimul "Halm". Cercetând locul, am observat o movilă cu un diametru de cca. 25 m. și o înălțime de aproape 1 m., un posibil tumul aplatizat.

La o distanță de cca. 650 m. sud-est a fost identificată o altă movilă cu formă și dimensiuni, asemănătoare primei¹⁷.

5. Tămășasa (com. Mărtinești)

Pe culmea piemontană ce coboară cale de 20 km. pe axa sud-nord de la Costești-Cetate până la Orăștie la răsărit de localitatea Tămășasa, în locul unde se întâlnesc hotarele Orăștiei, Beriului și Tămășesei se pot observa trei movile oarecum aliniate. Locul este numit "Dealul cu trei țâțe"¹⁸, "Holumbul Beriului" sau "Gorgane". Este evidentă originea antropică a acestora. Cercetătorul Mircea Homorodeanu¹⁹ vede în acest movile vechi semne de hotar și face referire la un document²⁰ din 1486 privitor la revizuirea hotarului Scaunului Săsesc, menționându-le ca semne de hotar care au fost renovate sau ridicate din nou. Dar chiar specialistul spune: "Implicit faptul menționat ar putea fi o dovadă a apreciabilei vechimi".

Semnalăm prezența, alături de aceste trei movile a altor trei, ce se găsesc pe axa nord-sud, înșirate pe o distanță de aproape 2 km. (Pl. IX B).

T. 1. numit și "Gorganul" este movila din partea nordică. Bine structurat, având la bază cca. 30 m. diametru și o înălțime de 7-8 m. față de culmea pe care se profilează (Pl. IX C).

T. 2. se găsește la 200 m. distanță de T1 și are dimensiuni comparabile cu ale acestuia.

T. 3. La 200 m., sud, sud-est de T. 2 se ridică a treia movilă cu un diametru de 30 m. puternic aplatizat. Cele trei movile sunt o unitate așa cum apar în mențiunile toponimice.

T. 4. La sud pe drumul de culme după cca. 650 de m. poate fi observat următoarea movilă aplatizată și încălecată de drum.

T. 5 se găsește la cca. 350 m. sud față de T. 4, în capătul platoului având o formă mai puțin evidentă.

Drumul coboară într-o șa unde intercalează calea ce vine de la Sereca la Tămășasa. De aici drumul urcă panta dealului următor unde se profilează T. 6.

Presupunem că este vorba de un complex de tumuli, aflați pe aceeași axă și ocupând poziții dominante. Lipsa altor elemente, proba materiale, ne împiedică să abordăm o încadrare cronologică. Faptul că unul sau mai mulți dintre tumuli au fost utilizați ca semne de hotar, nu anulează posibilul caracter funerar inițial. Doar o cercetare sistematică poate lămurii această problemă.

CĂSTĂIAN MIHAI
Universitatea "1 Decembrie 1918"
Alba Iulia

¹⁷ Informație pădurar Vasile Lomonar-Romos.

¹⁸ A. Baci, P. Baci, *Valea Grădiștii*, Buc., 1988, p.111.

¹⁹ M. Homorodeanu, *Vechea vatră a Sarmizegetusei în lumina toponimiei*, Cluj-Napoca, 1980, p.121.

²⁰ *Ibidem*, nota 55/p.222.